

Allmänna domstolar m.m.

Kritik mot en rådman vid Blekinge tingsrätt med anledning av agerandet i ett mål om umgänge med barn m.m.

(Dnr 222-2011)

Anmälan

G.B. begärde i en anmälan jämte komplettering att JO skulle granska Socialnämndens i Ronneby kommun och Blekinge tingsrätts m.fl. handläggning med anledning av en vårdnadstvist.

Klagomålen såvitt avser domstolen är föremål för mitt ställningstagande i detta ärende. G.B:s klagomål i övrigt, bl.a. mot socialnämnden, har varit föremål för ställningstagande av *JO Wiklund* (JO:s ärende 6882-2010).

När det gäller klagomålen mot domstolen uppgav G.B. i huvudsak följande.

H.N. var part i ett mål om vårdnad m.m. rörande sonen M. Några dagar före huvudförhandlingen i målet ringde rådmannen Lise-Lotte Bäckström upp H.N:s ombud och meddelade att H.N. inte skulle få träffa sin son påföljande måndag som avtalat. Lise-Lotte Bäckström uppmanade H.N. att ringa till sin son och säga att de inte kunde träffas samt att han som förklaring till detta skulle säga att ”pappa har mycket att göra och hinner inte träffa dig på måndag”. Därefter sade Lise-Lotte Bäckström att ”om inte H.N. samarbetar och gör som hon sagt så kommer det att vara till nackdel för H.N. i målet nästa vecka”.

Utredning

Journalanteckningar från Ronneby kommun tillfördes akten. Vidare inhämtades handlingar i Blekinge tingsrätts mål T 731-10, bl.a. dom den 22 december 2010, protokoll från muntlig förberedelse den 21 oktober 2010 och dagboksblad. Följande kom fram.

H.N. var svarande i ett mål om vårdnad m.m. rörande parternas son M. Genom ett interimistiskt beslut den 21 oktober 2010 beslutade tingsrätten att M. skulle ha rätt till umgänge med H.N. med bistånd av personal från socialtjänstens öppenvård varje måndag efter skolans slut fram till kl. 16. Huvudförhandling skulle hållas i målet med början den 30 november.

En sektionschef vid socialförvaltningen beslutade den 23 november 2010 att ställa in öppenvårdsarbetet hos H.N., vilket en familjerättssekreterare underrättade tingsrätten om vid ett telefonsamtal med Lise-Lotte Bäckström den 26 november. Familjerättssekreteraren upprättade med anledning av telefonsamtalet följande journalanteckning. ”Med anledning av att sektionschef M.B., öppenvården har beslutat att ställa in öppenvårdsarbetet hos H.N. den 23/11 ringer ut upp Bäckström. Bäckström tar kontakt med H:s ombud M.B. som senare ringer upp ut. M.B. kommer att föreslå H.N. att han avstår um-

gänget på måndag. Liselotte Bäckström bekräftar senare under em att H.N. gör så.”

Huvudförhandling hölls i målet den 30 november till den 1 december 2010. Dom meddelades den 22 december.

Muntliga upplysningar inhämtades från Lise-Lotte Bäckström enligt följande.

Hon kommer väl ihåg det aktuella målet och minns även att det varit kontakter mellan henne, familjerätten, svarandeombudet och svaranden inför det umgänge som skulle ske mellan barnet och svaranden på måndagen den 29 november 2010.

Hon blev uppringd av familjerätten som meddelade att deras chef hade beslutat att ställa in öppenvårdsarbetet med den aktuella pappan och att det således inte kunde ske något umgänge med kontaktperson enligt tingsrättens beslut. Som hon uppfattade det hade pappan vid tidigare umgängestillfällen uppträtt på ett sätt som gjorde att det både av arbetsmiljöskalet och med hänsyn till barnet inte var lämpligt med fortsatt umgänge. Familjerätten ville därför att tingsrätten skulle fatta beslut om att det inte skulle vara något umgänge. Lise-Lotte Bäckström tyckte att det skulle vara olyckligt om rätten skulle behöva pröva frågan om umgänge igen så nära inpå huvudförhandlingen, som skulle börja dagen efter det aktuella umgängestillfället. Hon föreslog därför att hon skulle kontakta pappans ombud och höra om de inte kunde hitta en samförståndslösning bestående i att pappan avstod umgänge den 29 november. Vid kontakten med pappans ombud nämnde hon att avstående kunde ses som ett tillfälle för pappan att visa att han hade förmåga att samarbeta i frågor som rörde barnet. Hon fick besked från pappans ombud att han skulle avstå umgänget.

Pappan ringde sedan Lise-Lotte Bäckström på måndagen och uppgav att barnets mamma hade sagt att han fick träffa barnet. Hon meddelade honom att tingsrättens interimistiska beslut om umgänge med kontaktperson alltjämt gällde och att tingsrätten inte hade för avsikt att fatta nytt beslut i umgängesfrågan före huvudförhandlingen.

Hon har inte sagt till pappans ombud att pappan kunde säga till barnet ”att pappa har mycket att göra och inte hinner träffa dig på måndag” och inte heller sagt att om inte pappan ”samarbetar och gör som hon sagt så kommer det att vara till nackdel för honom i målet nästa vecka”.

Hon anser i efterhand att hon borde ha dokumenterat kontakterna ovan genom anteckningar i dagboken. Hon har inte haft någon avsikt att undanhålla informationen för någon.

Ärendet remitterades till tingsrätten som bereddes tillfälle att komplettera de upplysningar som Lise-Lotte Bäckström lämnat rörande sina kontakter med socialtjänsten och parterna eller deras ombud. Tingsrätten anmodades vidare att redovisa sin bedömning av hur Lise-Lotte Bäckström handlagt den fråga som uppkom genom att socialtjänsten underrättade tingsrätten om att öppenvårdsarbetet hade avslutats.

Tingsrätten (lagmannen Pia Johansson) kom in med ett remissvar till vilket fogades ett yttrande av Lise-Lotte Bäckström.

Lise-Lotte Bäckström lämnade följande förtydligande till de uppgifter som lämnats muntligen.

För att undvika att någon incident skulle inträffa med M. efter skolan tog jag kontakt med jur.kand. M.B. och förklarade situationen. Hon tog kontakt med sin huvudman och återkom att H.N. var införstådd med att det inte skulle bli något umgänge den 29 november, men att han ville att M. skulle få ringa till

honom på lördagen för att han själv skulle få möjlighet att förklara för sin son varför det inte kunde bli något umgänge.

Pia Johansson svarade bl.a. följande.

Inledningsvis vill jag som domstolschef och domare beklaga att det upplevs att domstolen inte beaktar allas likhet inför lagen eller iakttar saklighet och opartiskhet. Jag ber därför om ursäkt.

Vid kontakter med socialtjänst och parter eller deras ombud är det viktigt och ett krav att dessa dokumenteras i minnesanteckningar, tjänsteanteckningar eller i vårt verksamhetsstöd Veras händelser. Anledningen till kontakten, vad som förekom vid kontakten samt om något handläggningsbeslut meddelats bör antecknas. Vidare bör anteckningarna eller uppgifter kommuniceras med motparten. Allt för att möjliggöra insyn och ge motparten en möjlighet att reagera om något upplevs felaktigt eller för att komplettera med sin inställning och underlag för den. Kommunikation med part bör ske med uppgett behörigt ombud. För det fall part av något skäl delgetts eller kontaktats eller själv inkommit med uppgifter bör behörigt ombud genast underrättas.

Frågor om vårdnad, boende och umgänge som handläggs i domstol är indispositiva mål. Tingsrätten har en skyldighet att utreda sakförhållandena.

I samband med en muntlig förberedelse den 21 oktober 2010 förordnade tingsrätten interimistiskt att M. ägde rätt till umgänge med H.N. med bistånd från personal från socialtjänsten öppenvård varje måndag efter skolans slut fram till klockan 16.00. Tingsrätten beslöt vidare att huvudförhandling skulle äga rum den 30 november med fortsättning den 1 december 2010.

Den 1 augusti 2010 infördes en bestämmelse i föräldrabalken om umgängesstöd. Där sägs att när rätten beslutar om umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med får rätten, om barnet har behov av det, besluta att en person som utses av socialnämnden ska medverka vid umgänget (umgängesstöd). Ett sådant beslut ska gälla för en viss tid. Vidare ska socialnämnden efter rättens beslut om umgängesstöd utse en viss person att medverka vid umgänget. Socialnämnden har således en skyldighet att utse viss person att medverka vid umgänge sedan domstolen fattat beslut om umgängesstöd, se prop. 2009/10:192.

Det är mot denna bakgrund underrättelsen från socialtjänsten om att öppenvårdsarbetet med H.N. ställts in får ses. Rådmanen Lise-Lotte Bäckström fick således information att förutsättningarna för hennes interimistiska förordnande inte längre fanns. Denna information skulle ha dokumenterats.

Tingsrätten borde på befintligt underlag ha omprövat sitt interimistiska beslut. Sedan borde parterna beretts tillfälle yttra sig över uppkommen situation inom viss begränsad tid för att tingsrätten därefter skulle ompröva det senaste interimistiska förordnandet. Tingsrätten kunde också omedelbart berett parterna tillfälle yttra sig över uppkommen situation inom viss begränsad tid för att först därefter ompröva sitt beslut den 21 oktober 2010.

Rådmanen Lise-Lotte Bäckström hanterade den uppkomna situationen praktiskt genom att kontakta H.N:s ombud. Det går inte att klarlägga vad som sades eller meddelades vid den kontakten. Det borde förts anteckningar om samtalet och dessa borde ha kommunicerats med motparten.

Vid H.N:s kontakt med rådmanen Lise-Lotte Bäckström på måndagen den 29 november 2010 gällde tingsrättens interimistiska förordnande, dvs. att M. ägde rätt till umgänge med H.N. med bistånd från personal från socialtjänsten öppenvård efter skolans slut fram till klockan 16.00. Även detta samtal borde ha dokumenterats. H.N:s ombud skulle ha underrättats om vad som avhandlades vid kontakten. Motparten skulle också ha fått del av uppgifterna.

G.B. bereddes tillfälle att yttra sig över remissvaret och uppgav bl.a. att Lise-Lotte Bäckström genom sina kontakter inte hade varit neutral utan hade tagit ställning mot H.N.

I ett beslut den 23 mars 2011 anförde *JO Lindström* följande.

Rättslig reglering

Enligt 1 kap. 9 § regeringsformen ska en domstol i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttä saktighet och opartiskhet. Bestämmelsen omfattar inte bara hur en sak rent faktiskt har handlagts och vilka verkliga skäl som ligger bakom ett beslut eller ett annat handlande från en domstol. Även hur domstolens agerande uppfattats är av betydelse. Man talar ibland om en subjektiv och en objektiv sida av grundlagsbestämmelsen. Det subjektiva är hur domstolen själv anser sig ha agerat medan det objektiva är hur domstolens agerande kan uppfattas utifrån (se Bull och Sterzel, Regeringsformen – en kommentar, 2010, s. 59).

Enligt 6 kap. 20 § första stycket föräldrabalken (FB) får rätten i ett pågående vårdnadsfall, om det behövs, besluta om vårdnad, boende eller umgänge för tiden till dess att frågan har avgjorts genom en dom eller ett beslut som har vunnit laga kraft eller föräldrarna har träffat ett avtal om frågan och avtalet har godkänts av socialnämnden. Ett sådant beslut benämns ett interimistiskt beslut. Innan ett interimistiskt beslut meddelas ska motparten få tillfälle att yttra sig (6 kap. 20 § andra stycket FB).

När rätten beslutar om umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med får rätten enligt 6 kap. 15 c § första stycket FB besluta att en person som utses av socialnämnden ska medverka vid umgänget (umgängesstöd). Av tredje och fjärde styckena i bestämmelsen framgår att socialnämnden efter rättens beslut om umgängesstöd ska utse en viss person att medverka vid umgänget samt att nämnden ska följa upp hur umgänget fungerar och verka för att stödet inte består längre än nödvändigt.

Ett beslut om umgängesstöd är en del av umgängesbeslutet. Det innebär att det för verkställighet av umgängesbeslutet är nödvändigt att personen som är utsedd av socialnämnden medverkar (prop. 2009/10:192 s. 29).

Av 5 § förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol framgår att det under handläggningen av ett mål eller ärende fortlöpande ska registreras vilka handlingar som kommer in till domstolen, vilka åtgärder som domstolen utför i målet eller ärendet och vad som i övrigt förekommer i detta eller i samband med överklagande av ett meddelat avgörande.

Bedömning

Jag vill inledningsvis nämna att tingsrättens dom och beslut i sak inte föranleder något uttalande från min sida. Min granskning har i stället avsett tingsrättens handläggning med anledning av att familjerätten meddelade att öppenvårdsarbetet ställts in och att det inte var lämpligt med fortsatt umgänge.

Tingsrätten beslutade i oktober 2010 att umgänget mellan barnet M. och H.N. skulle äga rum ”med bistånd från personal från socialtjänstens öppenvård”. Detta beslut får anses utgöra ett beslut enligt 6 kap. 15 c § FB om att en person som utses av socialnämnden ska medverka vid umgänget.

Fredagen före det umgängestillfälle som skulle äga rum måndagen den 29 november kontaktades den ansvariga domaren Lise-Lotte Bäckström av fa-

miljerätten som hade beslutat att ställa in öppenvårdsarbetet. Lise-Lotte Bäckström har uppgett att familjerätten ville att tingsrätten skulle fatta beslut om att det inte skulle vara något umgänge. Eftersom huvudförhandlingen skulle påbörjas den 30 november föreslog hon i stället att hon skulle kontakta H.N:s ombud för att höra om de kunde nå en samförståndslösning bestående i att pappan avstod umgänge den 29 november. En sådan kontakt ägde också rum och H.N:s ombud meddelade efter kontakt med sin klient att denne skulle avstå från umgänget. Inte någon av dessa kontakter har dokumenterats i målet.

Jag vill först instämma i vad tingsrätten angett om vikten av att domstolen dokumenterar muntliga kontakter med socialtjänsten (familjerätten), parter eller ombud. Jag noterar även att Lise-Lotte Bäckström uppgett att hon borde ha dokumenterat de samtal hon hade.

När det sedan gäller familjerättens besked till domstolen kan jag konstatera att avsikten synes ha varit att underrätta tingsrätten om den uppkomna situationen samt att få tingsrätten att agera. Vilka närmare omständigheter som låg bakom familjerättens ställningstagande har emellertid inte framkommit.

Med anledning av familjerättens besked tog Lise-Lotte Bäckström kontakt med H.N:s ombud. Lise-Lotte Bäckström har uppgett att detta gjordes i syfte att försöka få till stånd en samförståndslösning bestående i att H.N. skulle avstå från umgänge den aktuella dagen. Det går inte att i efterhand utreda exakt vad som sades vid telefonsamtalet. Lise-Lotte Bäckström har emellertid uppgett att hon sade till H.N:s ombud att ett avstående kunde ses som ett tillfälle för H.N. att visa att han hade förmåga att samarbeta i frågor som rörde barnet.

En domare får aldrig uppträda så att hans eller hennes opartiskhet kan sättas i fråga. I det ligger att domaren måste vara varsam med vad han eller hon säger och skriver. Domaren måste också agera öppet och på samma sätt i förhållande till båda parter. Jag har förståelse för att Lise-Lotte Bäckström i den uppkomna situationen kände ett behov av att handla snabbt, inte minst av hänsyn till barnets bästa. Lämpligheten av att en domare – dagarna före en huvudförhandling i saken – tar kontakt med ombudet med det syfte som Lise-Lotte Bäckström uppgett kan emellertid ifrågasättas. En sådan kontakt kan innebära en risk för att parten upplever sig utsatt för en press från domstolens sida att handla på ett visst sätt för att kunna ha utsikt att vinna framgång i rättegången. Lise-Lotte Bäckströms uttalande vid samtalet att ett avstående kunde ses som ett tillfälle för H.N. att visa att han hade förmåga att samarbeta i frågor som rörde barnet skulle även kunna tolkas som att Lise-Lotte Bäckström gav H.N. råd om hur han skulle förhålla sig för att nå framgång vid den kommande huvudförhandlingen. Även av det skälet måste Lise-Lotte Bäckströms agerande ifrågasättas.

Samtalet kan således uppfattas som att Lise-Lotte Bäckström inte var opartisk. Hon har alltså inte fullt ut efterlevt kravet i 1 kap. 9 § regeringsformen att en domstol ska iaktta opartiskhet i sin verksamhet. Som jag tidigare varit inne på har hon också brustit vad gäller dokumentation. Hon förtjänar därför kritik.

Vad som i övrigt har kommit fram i ärendet ger inte anledning till någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.

Allvarlig kritik mot en rådman vid Attunda tingsrätt för det sätt på vilket han avfattat domen i ett brottmål m.m.

(Dnr 511-2011)

Anmälan

M.J. framförde i en anmälan klagomål mot rådmannen Nils Hedström vid Attunda tingsrätt och uppgav att han inte hade agerat opartiskt i ett mål om misshandel i vilket M.J. var målsägande. Enligt hennes uppfattning visade sig Nils Hedströms bristande opartiskhet dels i hur han hade utformat domskälen, dels i hur han agerade vid huvudförhandlingen i målet.

Utredning

Bland annat Attunda tingsrätts dom i mål B 7507-09 och Svea hovrätts dom i mål B 4621-10 begärdes in och granskades.

Av utredningen framgick att P.A. åtalades för att i slutet av september 2009 ha misshandlat sin dåvarande hustru M.J., som biträdde åtalet och förde skadeståndstalan. Tingsrättens dom, som meddelades den 10 maj 2010, inleddes med ett avsnitt rubricerat "Bakgrund" i vilket redogörs för händelser som föregick den åtalade gärningen. Bland annat anges följande.

Ett par veckor före bröllopet hade de ett planeringsmöte inför bröllopet i vilket M.J. och P.A. deltog som huvudpersoner. M.J. bröt emellertid överraskande upp innan mötet var slut. Den föregivna anledningen var att hon skulle träffa en gammal tjejkompis. Händelsevis blev M.J. och hennes sällskap på kvällen sedda av en av P.A:s kamrater. Det visade sig då att M.J:s sällskap ingalunda var någon gammal tjejkompis utan den välbeställda hedgefondförvaltaren C., från Lidingö. De är bekanta sedan halvtannat år tillbaka.

Allteftersom tiden gick och han inte hörde något ifrån M.J. blev han orolig. Kvällen övergick till natt. Han oroade sig för att allt kanske inte stod rätt till och började ringa till hennes två mobiltelefoner, som hon emellertid inte svarade på. Han fortsatte med att skicka flera sms, och frågade bl.a. var hon var. Enligt vad M.J. uppgivit vid förhör under förundersökningen stängde hon då av telefonen. Enligt vad hon i stället uppgivit vid huvudförhandlingen tog batteriet i den ena telefonen slut. Att hon även hade den andra telefonen med sig hävdar hon att hon inte tänkte på. Hon trodde då att hon omöjligen kunde få fram ett meddelande till sin uppenbart oroliga man. Inte heller hade hon, enligt vad hon hävdade, tänkt på att hon kunde låna en telefon av C. De hade grillparty i trädgården. Hon åt och drack och trivdes i C:s sällskap och lät sig inte störas av sin äkta man. Numera är det C. som är hennes manliga kärlek.

Vidare anges i avsnittet rubricerat "Domskäl" bl.a. följande.

Vad därefter gäller örfilen är den medvetet utdelad i hastigt mod som en reaktion på M.J:s beteende. Först hade hon, under förespeglning om att hon skulle gå ut med några kamrater, avböjt P.A:s förslag om att tillbringa kvällen med

honom och hans arbetskamrater men lovat att träffa honom senare under kvällen. Sedan hade hon svikit honom genom att ge sig i lag med den, som M.J. nu bekräftat, uppvaktande C., i hans villa på Lidingö, och tillbringa inte bara hela kvällen utan också hela natten hos denne C. Vidare hade hon gjort sig oanträffbar på sina telefoner, på vilka, P.A., som med rätta anade oråd, oroligt och med stigande svartsjuka hade sökt henne. När M.J. till slut behagade komma hem och P.A. ifrågasatte hennes beteende fick han till svar av sin hustru att hon inte behövde berätta med vem eller var hon varit. I skenet av M.J:s beteende är det högst begripligt att P.A. blev kränkt, arg och förtvivlad samt såsom en impulsreaktion utdelade örflen.

Gärningen kan, som försvararen påpekat, betecknas som ett typiskt "crime passionnel", dvs. ett brott som förövats under inflytande av starka känslor, t.ex. svartsjuka. I länder som t.ex. Frankrike skulle nog saken inte ha gått till åtal. I andra länder, med mera patriarkaliskt synsätt, hade P.A:s reaktion bedömts som både påkallad och lämplig med hänsyn till M.J:s beteende. Men, som åklagaren mycket riktigt påpekat, har den svenska lagstiftningen ett helt annat synsätt. Här bedöms, som i detta fall, hustruns kränkningar mot mannen generellt ha mindre betydelse. Det är således inte givet att ett sådant beteende hos hustrun som det aktuella ursäktar en örfil från mannen.

Enligt tingsrättens mening har M.J. betett sig grovt kränkande mot P.A. Hon har därmed försatt honom i sådan sinnesrörelse att han haft starkt nedsatt förmåga att kontrollera sitt handlande. Detta har betydelse som förmildrande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet.

Tingsrättens dom överklagades av samtliga parter. Hovrätten noterade inledningsvis i sin dom, som meddelades i februari 2011, att tingsrätten i sin dom tecknat en bakgrund som inte var neutralt hållen och att detta kom till uttryck i bl.a. ett antal formuleringar som innehöll värderande inslag som var klart negativa för M.J:s del. Hovrätten hänvisade i detta sammanhang till formuleringar som återgetts ovan. Vidare påpekade hovrätten att bakgrunden dessutom innehöll vissa uppgifter som inte var ostridiga och omständigheter som inte var relevanta för prövningen av åtalet.

Ärendet remitterades till tingsrätten för yttrande över domskälens utformning. Det skulle därvid framgå om det kan anses lämpligt eller förenligt med kravet på saklighet och opartiskhet i den dömande verksamheten att utforma domskälen på det sätt som skett. Vidare angavs att frågeställningen avsåg vad som antecknats under rubrikerna "Bakgrund" och "Domskäl".

Tingsrätten (lagmannen Inger Söderholm) kom in med ett remissvar till vilket fogades ett yttrande från Nils Hedström samt en cd med en ljudupptagning av de förhör som hölls vid tingsrättens huvudförhandling i det aktuella målet.

Nils Hedström uppgav i huvudsak följande.

Mitt agerande under huvudförhandlingen

Jag anser att mitt agerande under huvudförhandlingen präglades av saklighet och oväld. Jag höll en lågmäld men bestämd ton i ledningen av förhandlingen. Jag tillbakavisar helt anmälarens påstående. Vid uppspelning av de inspelade förhören hörs jag momentant, och dessa fragment ger en viss bild av hur förhandlingen förlöpte. Förhören åberopas i dessa delar till styrkande av att min processledning varit oklanderlig.

Domskälens utformning (innefattande såväl "Bakgrund" som "Domskäl")

Den tilltalade, P.A., hävdade att den misshandel som han stod åtalad för hade utlösts av att hans hustru, M.J., hade betett sig på ett så mot honom kränkande sätt att detta gjort honom till den grad svartsjuk att han svårligen kunnat besinna sig varför detta skulle beaktas.

Försvaren gjorde en exposé över hur s.k. crime passionnel-brott uppfattades världen över. Åklagaren redogjorde för den svenska rättsuppfattningen. Jag återgav sedan i domskälen parternas respektive redovisningar. Detta parti av domen ska inte uppfattas som någon bedömning och värdering rätten gjort. Där åsyftas endast att redovisa parternas olika synsätt.

Tingsrätten måste särskilt beskriva och bedöma de grunder och omständigheter som försvaren uttryckligen gjort gällande för ansvarsfrihet eller strafflindring. Eftersom P.A. hävdade att M.J. betett sig olämpligt före den åtalade händelsen och att detta beteende fått honom att tillfälligt tappa självkontrollen, vilket skulle tillmätas betydelse, behövde jag redogöra fylligt för makarnas förhållanden i tiden före den aktuella händelsen och vid denna.

Jag hävdar att det händelseförlopp som redovisas i hela domen innefattande, de avsnitt som har rubrikerna "Bakgrund" och "Domskäl", vilka JO särskilt har begärt yttrande om, mycket väl beskriver det faktiska händelseförlopp som har inträffat, sett utifrån de sakomständigheter makarna återberättade. Ordvalen i domen är ofta identiska eller näst intill med de uttryck som användes av aktörerna t.o.m. i de mera ifrågasatta partierna av domen. M.J. har själv lämnat vissa uppgifter som kan uppfattas som något negativa för henne. Av dessa har jag i bakgrunden återgivit några för att spegla förhållandena. Domen redovisar emellertid sanningen så nära den går att komma på bevismaterialet i målet. Jag åberopar de inspelade förhören, in extenso, till stöd för min uppfattning. Domen är saklig.

Enligt allmän rättsuppfattning har det beteende M.J., som nygift hustru, uppvisade, betydelse för hur bedömningen av P.A:s handlande bör bedömas.

Det förtjänar att nämnas att jag visat återhållsamhet med att redovisa märkliga omständigheter som M.J. möjligen kunde tänkas stöta sig på eftersom de gick utanför vad som var av egentlig betydelse i målet. Sålunda har jag inte redovisat att M.J. inte anser sig vara särskilt nära vän med C. samtidigt som hon medger att hon har en relation med C. Inte heller har jag gått in på någon bedömning av trovärdigheten på grund av avvikelser på känsliga punkter mellan uppgifter lämnade vid polisförhör under förundersökningen jämfört med de uppgifter M.J. lämnade under huvudförhandlingen, vilka försvaren tydliggjorde vid korsförhör med henne. Jag har inte heller redovisat P.A:s oemotsagda påstående att M.J. krävde gottgörelse i form av en ny Mercedes (uttalat utom inspelningen). Jag anser sammantaget att jag visat M.J. tillbörlig hänsyn vid utformningen av domskälen.

Sammanfattningsvis anser jag att domens utformning ligger inom de skrivtekniska gränser och det skön som – med beaktande av de övergripande kraven på saklighet och opartiskhet – bör tillåtas domaren som författare. Möjligen kan domen uppfattas som att den beskriver ageranden som är något aparta men dock sanna. Eftersom svaren och målsäganden starkt framhållit såda-

na moment gentemot varandra måste de redovisas. Om detta har kommit att prägla domen är emellertid orsaken därtill att söka i parternas eget agerande. Inte i den språkliga utformning jag gett domen. Någon sådan prägel har inte varit åsyftad.

Inger Söderholm anförde följande.

Svaret på frågan är att det under rubrikerna ”Bakgrund” och ”Domskäl” finns ord och uttryck som ger intryck av att tingsrätten inte är saklig och opartisk. Exempel på detta har tagits upp i hovrättens avgörande av målet och finns i de avsnitt som citeras i JO:s skrivelse.

Det är givetvis inte lämpligt att domare i en dom använder ord och uttryck som gör att det uppstår tvivel om domstolens opartiskhet. Det äventyrar förtroendet för domstolarna.

Domen är från maj 2010. Sedan en tid tillbaks har Nils Hedström och jag en dialog om utformningen av domar. I detta ingår att det i vad som anges vara ”Bakgrund” i princip endast ska tas upp sådant som är ostridigt mellan parterna, vilket innebär att värderande ord och uttryck inte kan finnas med om de inte omfattas av båda parter. En annan del av dialogen är vikten av att i dömandet inte bara vara opartisk utan också att det ska återspeglas i hur domen utformas. En viktig punkt här är att i domen tydligt skilja på vad som är domstolens bedömning respektive vad en part anför. Eftersom det uppenbarligen finns en oklarhet kring dessa frågor avser jag att fortsätta dialogen.

M.J. yttrade sig över remissvaret.

I ett beslut den 21 mars 2012 anförde *JO Lindström* följande.

Bedömning

Inledning

Av den inhämtade utredningen har framgått att tingsrätten, genom rådmannen Nils Hedström, formulerat domskälen i en brottmålsdom på ett sätt som medfört att en av parterna upplevt att domstolen brustit i opartiskhet. Även Nils Hedströms agerande vid huvudförhandlingen i målet har av den ena parten upplevts som att tingsrätten brustit i opartiskhet.

Domen i sin helhet, förutom domslutet och domsbilagorna, är fogad till detta beslut, se bilaga 1.

Inledningsvis kan nämnas att Nils Hedströms sätt att avfatta domskälen i ett familjerättsligt mål tidigare har varit föremål för JO:s granskning. Dåvarande chefsJO Melin uttalade i ett beslut den 15 november 2010 bl.a. att Nils Hedström i domskälen i det målet uttryckt sig högst olämpligt och på ett sätt som framkallat tvivel på rättens opartiskhet. Melin fann vidare att Nils Hedström i domskälen inte hade redovisat vad han grundat sina slutsatser på och att domskälen således inte heller var utformade på ett sätt som är förenligt med vad som föreskrivs i 17 kap. 7 § 5 rättegångsbalken, RB. Ärendet överlämnades till Statens ansvarsnämnd som i ett beslut den 3 maj 2011 ålade Nils Hedström disciplinpåföljd för tjänsteförseelse i form av en varning (för en närmare redogörelse för JO:s och Statens ansvarsnämnds nu nämnda beslut se JO 2011/12 s. 39).

Rättslig reglering

Enligt 1 kap. 9 § regeringsformen ska en domstol i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttä saktighet och opartiskhet. Bestämmelsen omfattar inte bara hur en sak rent faktiskt har handlagts och vilka verkliga skäl som ligger bakom ett beslut eller ett annat handlande från en domstol. Även hur domstolens agerande uppfattats är av betydelse. Man talar ibland om en subjektiv och en objektiv sida av grundlagsbestämmelsen. Det subjektiva är hur domstolen själv anser sig ha agerat medan det objektiva är hur domstolens agerande kan uppfattas utifrån (se Bull och Sterzel, Regeringsformen – en kommentar, 2010, s. 59).

Texten under rubriken Bakgrund

Jag kan i likhet med hovrätten konstatera att den i domen tecknade bakgrunden ger intryck av att inte vara neutralt hållen. Redan det avsnitt som inleder domen innehåller uppgifter och formuleringar som ger uttryck för en nedvärderande uppfattning om målsäganden M.J:s person och hennes handlande i tiden före den i målet aktuella gärningstidpunkten. Hovrätten har som exempel på formuleringar som enligt hovrättens mening – som jag instämmer i – innehåller värderande inslag som är klart negativa för M.J:s del, angett ”Det visade sig då att M.J:s sällskap ingalunda var någon gammal tjejkompis utan den välbeställda hedgefondförvaltaren C., från Lidingö.” och ”Hon åt och drack och trivdes i C:s sällskap och lät sig inte störas av sin äkta man. Numera är det C. som är hennes manliga kärlek.”. Det är tämligen uppenbart att dessa i viss mån raljanta och insinuerande formuleringar kan uppfattas som att M.J., enligt tingsrättens mening, är en moraliskt klandervärd person. Såväl formuleringarna i sig som det förhållandet att dessa anges i ett avsnitt skilt från tingsrättens bedömning av sakfrågorna i målet måste anses ägnade att inge M.J. uppfattningen att rätten varit negativt inställd till henne.

Det kan vidare knappast råda något tvivel om att flera av uppgifterna som anges i bakgrunden inte har haft någon som helst relevans för prövningen av sakfrågorna i målet. Jag har mycket svårt att se någon godtagbar anledning till att det i domen tagits in uppgifter om t.ex. C:s yrke och ekonomiska förhållanden.

Texten under rubriken Domskäl

Jag vill framhålla att min granskning inte avser tingsrättens bedömning i de frågor i sak som var föremål för prövning i det aktuella målet, dvs. frågor om skuld, påföljd och skadestånd. Såvitt gäller min granskning av tingsrättens dom förtjänar det dock att nämnas att hovrätten vid sin överprövning av domen fann bl.a. att misshandelsbrottet inte hade föregåtts av något sådant beteende från M.J:s sida som var relevant för bedömningen av straffvärdet.

Utan att ta ställning till de sakfrågor som tingsrätten hade att bedöma i målet kan jag inte annat än att konstatera att domskälen i vissa delar har formulerats på ett helt oacceptabelt sätt. Beskrivningen av målsägandens ”beteende” gentemot den tilltalade präglas av en moraliserande ton utan någon juridisk

relevans och ger intryck av att rätten låtit sin bedömning styras av personliga och känslomässiga värderingar snarare än av sakliga kriterier. Även vad som i domskälen anges om att gärningen i andra länder ”med mera patriarkaliskt synsätt” hade ”bedömts som både påkallad och lämplig” framstår i detta sammanhang som rent stötande.

Förhöret med M.J. under tingsrättens huvudförhandling

M.J. har också i sin anmälan anmärkt på Nils Hedströms agerande under huvudförhandlingen. Jag har tagit del av ljudupptagningen av de förhör som hölls vid tingsrätten. I slutet av förhöret med M.J. ställde Nils Hedström frågor till M.J. Frågorna avsåg detaljer om C. och dennes ekonomi samt detaljer om hur M.J. och C. hade planerat att tillbringa kvällen. Upplysningar om detta kan knappast ha varit av betydelse för prövningen av åtalet. Av ljudupptagningen framgår även att M.J. i samband med förhöret ifrågasatt relevansen i en del av frågorna och jag hyser, som framgått, för egen del stor förståelse för hennes reaktion. Självklart måste rättsens frågor till förhörspersoner vara genomtänkta och relevanta samt formulerade på ett sätt som inte riskerar att ge upphov till misstankar om att domstolen redan tagit ställning för den ena parten.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis anser jag att Nils Hedström brutit mot bestämmelsen i 1 kap. 9 § regeringsformen om att en domstol ska iaktta saklighet och opartiskhet genom att dels i domen, under rubrikerna Bakgrund och Domskäl, redovisa irrelevanta omständigheter och formulera sig på ett sätt som varit ägnat att framkalla tvivel på rättsens opartiskhet, dels ställa irrelevanta frågor till M.J. under tingsrättens huvudförhandling.

Att en domstol iaktar saklighet och opartiskhet vid handläggning och avgörande av mål och ärenden är i en rättsstat av avgörande betydelse såväl för den enskildes rättssäkerhet som för allmänhetens förtroende för rättskipningen. Jag ser därför allvarligt på Nils Hedströms agerande. Som angetts ovan har Statens ansvarsnämnd i ett beslut den 3 maj 2011, efter en anmälan från dåvarande chefsjustitieombudsmannen i november 2010, ålagt Nils Hedström en varning för hans utformning av domskälen i ett familjerättsligt mål. Inger Söderholm har också uppgett att hon för en dialog med Nils Hedström om utformningen av domar. Mot denna bakgrund finner jag inte anledning att vidta någon annan åtgärd än att rikta allvarlig kritik mot Nils Hedström.

Kritik mot Växjö tingsrätt för handläggningen av ett ärende om upphörande av godmanskap

(Dnr 588-2011)

Anmälan

B.O. framförde i en anmälan, som kom in till JO den 30 december 2010, klagomål mot Växjö tingsrätt och Överförmyndaren i Ljungby kommun m.fl. Han uppgav bl.a. att hans syster B.O. i januari 2010 skrivit ett brev till överförmyndaren om att hon ville bli befriad från sitt godmansförordnande men att tingsrätten ännu inte meddelat något beslut i saken.

Utredning

B.O:s klagomål mot Överförmyndaren i Ljungby kommun har varit föremål för ställningstagande av *Stf JO Pennlöv* i JO:s ärende dnr 7423-2010.

När det gäller klagomålen mot tingsrätten granskades vissa handlingar i överförmyndarens akt beträffande B.O. och dagboksbladet i tingsrättens ärende Ä 447-10, varvid följande kom fram.

År 1989 anordnades godmanskap för B.O. för hjälp med att bevaka hennes rätt, förvalta hennes egendom och sörja för hennes person. Genom en skrivelse som kom in till Växjö tingsrätt den 5 februari 2010 överlämnade Överförmyndaren i Ljungby kommun en skrivelse från B.O. enligt vilken B.O. ville "säga upp" sitt godmansförordnande. Överförmyndaren yttrade sig i samband med överlämnandet och uppgav att den gode mannen ansåg att det inte föreföll finnas förutsättningar för upphävande av godmanskapet. Överförmyndaren ansåg mot den bakgrunden att godmanskapet skulle kvarstå. I skrivelsen föreslog överförmyndaren att det under en försöksperiod skulle undersökas om B.O. klarade av att sköta sin ekonomi. Överförmyndaren uppgav vidare att om förutsättningar för upphävande därvid bedömdes föreligga, skulle överförmyndaren ansöka om godmanskapets upphävande.

Rådmannen Åke Belfrage vid tingsrätten kontaktade den 13 april 2010 överförmyndaren per telefon. Av en tjänsteanteckning upprättad i anslutning till telefonsamtalet framgår att B.O. fått en ny god man och att Åke Belfrage kommit överens med överförmyndaren om att de "skulle höras vid om cirka två månader för att se hur det utvecklats för B.O. och hur detta ärende kan hanteras då". Vidare antecknades att det "kan vänta något med att förelägga B.O. att precisera sitt yrkande".

Enligt en anteckning på dagboksbladet ägde en ny kontakt rum med överförmyndaren den 30 september 2010, varvid kom fram att B.O:s samarbete med den nya gode mannen i huvudsak fungerade bra. Sedan tingsrätten den 15 oktober förelagt B.O. att precisera sitt yrkande, gav hon den 27 oktober in ett yttrande i vilket hon uppgav att hon inte vill ha någon god man och att hon ville att godmanskapet skulle upphöra snarast. Skriftväxling pågick fram till början av februari 2011.

Ärendet remitterades till tingsrätten som anmodades att komma in med upplysningar om och yttra sig över handläggningen av det aktuella ärendet.

Tingsrätten (dåvarande lagmannen Håkan Nordling) kom in med ett yttrande till vilket fogades upplysningar från ansvarige rådmannen Åke Belfrage och en kopia av tingsrättens beslut den 3 mars 2011 om att godmanskapet för B.O. skulle upphöra m.m.

Åke Belfrage upplyste följande.

Den 5 februari 2010 inkom en skrivelse undertecknad av B.O. överlämnad hit av Överförmyndaren i Ljungby. Hennes skrivelse var vagt formulerad och behandlade olika saker.

Så fort jag fick tillfälle att närmare granska ärendet insåg jag att det krävde ytterligare utredning och preciseringar. Detta med hänsyn till det officialansvar som åvilar domstol i sådana här ärenden. Jag kontaktade därvid överförmyndaren. Jag hänvisar till anteckningar i dagboksbladet över vad som skett.

Överförmyndaren upplyste att B.O. just hade fått en ny god man och att hon inte syntes må så psykiskt bra och att hon behövde hjälp.

Eftersom B.O. just hade fått en ny god man beslöt jag att avvakta en tid för att se hur det skulle fungera innan jag förelade henne att precisera sitt yrkande, för att se vilket som skulle vara den bästa hjälpen för henne.

Vid förnyad kontakt med överförmyndaren i Ljungby fick jag veta att B.O:s samarbete med den nya gode mannen i huvudsak fungerade bra. Därefter förelade jag henne att precisera sitt yrkande.

B.O. yrkade att godmanskapet skulle upphöra.

Jag beslöt i anledning härav att undersöka grunden för godmansförordnandet för B.O. Min tanke med det var att se om utredningen då, med läkarintyg eller på annat sätt, visade att hennes tillstånd innebar hinder för att inhämta hennes mening. I så fall skulle det ha blivit aktuellt att ta in ett läkarintyg nu. Jag förelade överförmyndaren att ge in beslutet om godmanskap.

Överförmyndaren har upplyst att beslutet var från dåvarande Ljungby tingsrätt 1989, men att själva beslutet inte återfunnits i deras akt. Viss tid har åtgått även i Växjö tingsrätt för att eftersöka beslutet men utan framgång. Av akthandlingarna från Ljungby tingsrätt framgår att B.O. själv hade ansökt om att god man skulle förordnas för henne och att något läkarintyg inte hade företetts.

Därefter tog jag in yttrande från gode mannen i frågan om upphörande av godmanskapet. Gode mannen ifrågasatte B.O:s önskan att godmanskapet skulle upphöra. Det yttrandet har skickats till överförmyndaren och B.O. för kännedom. Ärendet är nu avgjort.

B.O. har under ärendets handläggning kontaktat tingsrätten och begärt att ärendet skall avgöras, vilket framgår av dagboksbladet.

Min bedömning

Det är naturligtvis viktigt och önskvärt att alla mål och ärenden avgörs så fort som möjligt.

Vid handläggning av målen på min enhet prioriterar jag dem normalt i ordningen brottmål, tvistemål och ärenden. Framkommer det i något mål eller ärende omständigheter som tyder på att det skulle vara särskilt brådskande tar jag det givetvis med förtur.

Det aktuella ärendet gäller upphörande av godmanskap. Det är givetvis av stor vikt att den enskilda får så snabbt besked som möjligt. Jag bedömde dock inte att upphörande av godmanskap normalt är lika brådskande som anordnande av godmanskap där det ofta kan vara av vikt att den enskilda får snabb hjälp att hantera bland annat sin ekonomi.

Jag har inte heller av lagtexten kunnat finna att dessa ärenden normalt skall avgöras särskilt skyndsamt. I Walin och Vängbys Kommentar till föräldrabalken 11 kap. 17 § s. 11:48 anges visserligen att det ofta är av vikt att ett ärende om anordnande eller upphörande av godmanskap för sjuk person eller förval-

tarskap avgörs snabbt. Där har dock inte angetts något skäl till varför frågor om upphörande av godmanskap skulle vara särskilt brådsåkande.

I det nu aktuella ärendet är fråga alltså om upphörande av godmanskap. Enligt min bedömning har det inte framkommit något som talar för att ärendet skulle behöva avgöras mer skyndsamt än andra. Jag har därför inte funnit skäl att frångå min normala prioritetsordning.

Med hänsyn till ärendets art och de utredningsåtgärder som jag ansåg behövde företas och med hänsyn till det övriga arbetet på min enhet anser jag inte att ärendet tagit alltför lång tid.

Håkan Nordling anförde följande.

Ärenden om god man fördelas lika i tingsrätten mellan målenhet 1 och underenhet 2:2 i målenhet 2. För den senare underenheten ansvarar Åke Belfrage. Under 2010 lottades in 128 ärenden om god man på hans underenhet. Vid årets utgång var 15 av dessa inte avgjorda. Av de oavgjorda ärendena hade fyra kommit in under första halvåret 2010 och det nu aktuella ärendet var det äldsta.

Ärenden om god man är av förturskaraktär. Det understryks av att hälften av de oavgjorda ärendena kommit in under sista kvartalet 2010. Vissa ärenden kan kräva mer eftertanke och utredning än andra och därmed inte drivas framåt i samma takt som de flesta andra ärenden. Jag bedömer att det nu aktuella var ett sådant ärende. Det gick två månader innan Åke Belfrage tog en första kontakt med överförmyndaren. Han har i anteckning på dagboksbladet den 13 april 2010 angivit skälet härtill. Efter denna kontakt med överförmyndaren gick det mer än fem månader innan överförmyndaren vände sig till Åke Belfrage. Även detta uppehåll i handläggningen har han motiverat i anteckningen den 13 april. Från och med oktober 2010 till dess ärendet avgjordes den 3 mars 2011 har förelägganden riktats mot sökanden, överförmyndaren och gode mannen. Frågan är om kritik kan riktas mot Åke Belfrage för att han inte drivit handläggningen kraftfullt redan när ärendet kom in till tingsrätten. Han har i sitt yttrande och genom anteckningar i dagboksbladet motiverat de överväganden som han gjort. Även om uppehållet i handläggningen under fem månader – med beaktande av mellankommande semesterperiod – framstår som onödigt långt, har jag i detta ärende förståelse för de överväganden som Åke Belfrage gjorde och som ledde till att handläggningen inledningsvis inte drevs framåt med den kraft som normalt krävs. Det i sin tur ledde till en förhållandevis lång handläggningstid innan ärendet avgjordes. Med hänsyn till vad de bifogade handlingarna utvisar om omständigheterna i ärendet anser jag ändå att ärendet avgjordes inom rimlighetens gränser.

B.O. bereddes tillfälle att yttra sig över remissvaret.

Därefter infordrades ett nytt dagboksblad samt vissa ytterligare handlingar i tingsrättens ärende.

I ett beslut den 29 september 2011 anförde *JO Lindström* följande.

Bedömning

Enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken ska rätten – om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person – om det behövs besluta att anordna godmanskap för honom eller henne. Ett sådant beslut får inte meddelas utan samtycke av den för vilken godmanskap ska anordnas, om inte den enskildes tillstånd hindrar att hans eller hennes mening inhämtas.

Av 11 kap. 19 § framgår att godmanskapet ska upphöra om en god man inte längre behövs. Beslut om att godmanskap enligt 4 § ska upphöra fattas av rätten.

Om en god man har förordnats med huvudmannens samtycke enligt 11 kap. 4 § och huvudmannen begär att godmanskapet ska upphöra, brister således en av förutsättningarna för förordnandet, nämligen huvudmannens samtycke. I förarbetena till bestämmelsen sägs också att rätten i den situationen bör entlediga den gode mannen under förutsättning att huvudmannens tillstånd inte är sådant att kravet på samtycke enligt 4 § kan efterges. I vissa fall kan det därvid finnas skäl att ersätta godmanskapet med ett förvaltarförordnande, som inte kräver samtycke från huvudmannen (prop. 1987/88:124 s. 179).

Svea hovrätt har i ett mål prövat frågan om ett godmanskap skulle kvarstå sedan en person hade begärt att detta skulle upphöra (RH 1990:67). Hovrätten konstaterade att det inte hade påståtts att personens tillstånd skulle vara sådant att kravet på samtycke kunde efterges. Vid sådant förhållande saknades laga grund för att låta godmanskapet bestå trots att personen i fråga begärt att det skulle upphöra. Hovrätten angav vidare att det inte heller hade gjorts gällande att det skulle föreligga behov av förvaltare.

Enligt min mening framstår det som uppenbart att B.O. i den skrift som den 5 februari 2010 lämnades över av överförmyndaren till tingsrätten begärde att godmanskapet skulle upphöra. En sådan begäran kan inte uppfattas på annat sätt än att B.O. inte längre samtyckte till att ha god man. Om hennes tillstånd var sådant att kravet på samtycke inte kunde efterges, fanns det därmed inte längre någon laglig grund för godmanskapet. Tingsrätten borde därför när ärendet kom in ha vidtagit åtgärder för att kunna ta ställning till om godmanskapet skulle upphöra. Jag noterar att överförmyndaren, såvitt framkommit, inte hade påstått att B.O:s tillstånd var sådant att kravet på samtycke skulle efterges eller att det fanns behov av förvaltare.

I stället dröjde det drygt åtta månader innan tingsrätten vidtog någon faktisk handläggningsåtgärd, vilken var att förelägga B.O. att precisera sitt yrkande. Från det att ärendet inleddes vid tingsrätten till dess att tingsrätten avgjorde det dröjde det tretton månader. Genom beslutet upphävde tingsrätten godmanskapet för B.O.

Det framstår enligt min mening som tydligt att det för den enskilde, som inte längre samtycker till godmanskapet, finns ett starkt intresse av att så snart som möjligt få ett besked från domstolen i saken. I kommentaren till 11 kap. 16 § föräldrabalken anges att det ofta är av vikt att ett ärende om anordnande eller upphörande av godmanskap för sjuk person eller förvaltarskap avgörs snabbt (Walin m.fl., En kommentar på internet). En handläggningstid på tretton månader i ett ärende som det här aktuella framstår inte minst mot denna bakgrund som helt oacceptabel. Jag är förvånad över att Åke Belfrage i sitt yttrande till JO skriver att han inte anser att ärendet tagit för lång tid.

Sammantaget konstaterar jag att handläggningen av ärendet har varit bristfällig och att handläggningstiden har varit helt oacceptabel. För detta förtjänar Åke Belfrage allvarlig kritik.

Vad som i övrigt framkommit ger inte anledning till någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Kritik mot en rådman vid Luleå tingsrätt för hanteringen av frågor om rättegångsfullmakt

(Dnr 3625-2011)

Anmälan

V.K. framförde i en anmälan och komplettering till anmälan klagomål mot rådmannen Christer Ödberg vid Luleå tingsrätt med anledning av handläggningen av och tredskodomen i ett tvistemål där hon var svarande. Till komplettering av anmälan fogade hon kopior av en fullmakt och en transportfullmakt för kärkeombudet i det aktuella målet. V.K. uppgav bl.a. följande.

Tingsrätten kallade till muntlig förberedelse i mål FT 3456-10 den 17 juni 2011. Eftersom hon var förhindrad att närvara personligen vid sammanträdet meddelade hon tingsrätten per telefon samma dag att hon avsåg att inställa sig genom ombud. Vid den muntliga förberedelsen inställde sig både hennes och käreandens ombud per telefon. Vid sammanträdet förelades hon att senast den 8 augusti precisera och förtydliga de grunder och omständigheter som hon åberopade till stöd för sin talan samt komma in med bevisuppgift. Den 7 juli meddelade tingsrätten tredskodom mot henne och angav som skäl för detta att tingsrätten inte hade erhållit någon fullmakt från hennes ombud. Tingsrätten hade inte före det att tredskodomen meddelades förelagt henne att komma in med fullmakt. Av kärkeombudets fullmakt framgår att den endast var giltig intill utgången av februari månad 2011, varför kärkeombudet inte var behörligt att därefter företräda käreanden i målet vid tingsrätten. Eftersom käreanden således inte kan anses ha varit närvarande vid den muntliga förberedelsen har förutsättningar för att meddela tredskodom mot henne inte förelagat.

Utredningen

Handlingar i Luleå tingsrätts mål FT 3456-10, bl.a. dagboksblad, protokoll från sammanträde för muntlig förberedelse den 17 juni 2011 och tredskodom den 7 juli 2011, hämtades in. Av dessa och av V.K. ingivna handlingar framgick bl.a. följande.

Den 8 december 2010 ansökte V.K. om återvinning av en tredskodom i mål FT 1214-10. Ansökan om återvinning handlades i mål FT 3456-10. I akten i mål FT 1214-10 fanns en rättegångsfullmakt för bl.a. A-M.F. att företräda käreanden samt en transportfullmakt från A-M.F. till bl.a. E.B. Av rättegångsfullmakten framgår att den var gällande intill utgången av februari månad 2011 och av transportfullmakten framgår att den gav E.B. samma behörlighet och befogenhet att föra käreandens talan som A-M.F. hade. Tingsrätten kallade parterna till ett sammanträde för muntlig förberedelse den 17 juni 2011. Samma dag kontaktade – enligt en notering i målregistret – en okänd man tingsrätten och meddelade att V.K. önskade inställa sig per telefon. Av

en anteckning i målregistret framgår att M.F. därefter kontaktade tingsrätten och anmälde sig som ombud för V.K. samt uppgav att han samma dag hade skickat in en fullmakt till tingsrätten. Vid sammanträdet för muntlig förberedelse bestod rätten av rådmannen Christer Ödberg, E.B. och M.F. deltog per telefon. Den 20 juni expedierades protokollet från sammanträdet till såväl E.B. som V.K. och M.F. Enligt protokollet uppgav M.F. att han redan dagen innan hade skickat in en fullmakt till tingsrätten. Den 21 juni 2011 begärde E.B. att tingsrätten – för det fall M.F. inte kom in med fullmakt – skulle meddela tredsdom mot V.K. Den 7 juli meddelade tingsrätten tredsdom mot V.K. och angav under rubriken ”Bakgrund och yrkanden m.m.” bl.a. följande.

Vid sammanträdet inställde sig inte V.K. Istället anmälde sig M.F. som ombud, under angivande av att fullmakt har skickats in till tingsrätten, för henne. Tingsrätten har emellertid inte erhållit någon fullmakt till styrkande av M.F:s behörighet att företräda V.K. i målet.

Vidare anges under rubriken ”Domskalet” bl.a. följande.

Då V.K. varken personligen eller genom ombud infunnit sig vid sammanträde för muntlig förberedelse trots erinran om att tredsdom då kan komma att meddelas mot henne och då käromålet inte saknar laga skäl eller framstår som uppenbart ogrundat ska det bifallas genom tredsdom.

Ärendet remitterades till tingsrätten för upplysningar om vilka överväganden i fråga om styrkande av behörighet för V.K:s ombud som föregick tingsrättens beslut att meddela tredsdom. Vidare anmodades tingsrätten att yttra sig med anledning av vad V.K. anfört i komplettering till anmälan om käre-ombudets fullmakt i målet.

Tingsrätten (lagmannen Erik Graeske) kom in med ett remissvar till vilket fogades ett yttrande från rådmannen Christer Ödberg.

Christer Ödberg uppgav i huvudsak följande.

Tredsdomen i FT 3546-10

Den 17 juni 2011 ringde en för tingsrätten okänd man till tingsrättens kansli och meddelade att han ville inställa sig till förhandlingen mellan Finaref (käranden i målet; JO:s anmärkning) och V.K. samma dag per telefon. Senare samma dag ringde M.F. till mig och uppgav att han var ombud för V.K. Han skulle skicka fullmakt samma dag. Förhandlingen påbörjades. M.F. medverkade stundtals vid förhandlingen, men telefonförbindelsen bröts vid upprepa-de tillfällen och efter flera misslyckade försök uppgavs slutligen försöken att återupprätta telefonförbindelsen.

Innan kontakten bröts hann dock M.F. anföra nya grunder för bestridandet av käromålet. Bland annat anfördes att V.K. inte ingått något köpeavtal med käranden och att hennes namnteckning på beställningarna förfalskats. Käranden anförde – utöver att detta var nya uppgifter som inte kunde bemötas vid förhandlingen – att V.K. ändock hade gjort avbetalningar på skulden varför det fanns skäl att ifrågasätta de nya uppgifterna. Det fanns så länge förhandlingen pågick inte anledning att räkna med annat än att fullmakt för M.F. skulle inges och att förberedelsen skulle fortsätta på det sätt som framgår av protokollet från förhandlingen. Någon fullmakt ingavs emellertid inte.

M.F. har enligt dagboksbladet per telefon uppgivit att han samma dag som förhandlingen ägde rum skulle skicka fullmakten till tingsrätten. Av dagboksbladet framgår inte att V.K. skulle ha ringt till tingsrätten och meddelat att hon anlitat ett ombud. Det saknas i tingsrättens dokumentation stöd för att

V.K. skulle ha lämnat muntlig fullmakt för M.F. att företräda henne. M.F:s besked att han var ombud och att han samma dag skulle skicka in en fullmakt att företräda V.K., vilket alltså antecknades på dagboksbladet, har expedierats till kärandens ombud, V.K. och M.F. den 20 juni 2011.

Därefter har kärandens ombud tagit kontakt med tingsrätten och – för den händelse fullmakt ej ingivits – begärt att tingsrätten skulle meddela tredsdom. Som nämnts ingavs aldrig någon fullmakt till tingsrätten. Enligt min bedömning kunde V.K. inte anses ha varit närvarande vare sig personligen eller genom ombud vid förhandlingen den 17 juni 2011 i och med att det uppgivna ombudet aldrig förmådde styrka sin behörighet. M.F. hade lovat att skicka in fullmakten och i och med att hans meddelande därefter expedierades till såväl honom som V.K. ansåg jag att det inte var behövt ytterligare åtgärder i syfte att få in fullmakten. Tredsdom meddelades den 7 juli 2011.

Eftersom M.F. varit införstådd med att en fullmakt erfordrades och då han vid telefonsamtal lovat att skicka in fullmakten samma dag och därefter av tingsrätten påmint om detta har det enligt min mening funnits välgrundad anledning att fatta det beslut som föranlett V.K:s anmälan till JO.

Frågan om kärandens fullmakt

Jag har som beredningsansvarig domare i det aktuella ärendet, när de aktuella handlingarna inkommit till tingsrätten, vederbörligen granskat dessa och därvid bland annat kontrollerat att ombudet var behörigt. E.B. har enligt ingivna handlingar varit behörig att företräda Finaref vid tiden för målets anhängiggörande vid tingsrätten. Jag kan nu inte erinra mig om jag alls observerat att fullmakten var tidsbegränsad. Av de skäl som redovisas i det följande kan ifrågasättas om en tidsbegränsning av en rättegångsfullmakt alls ska tillmätas någon betydelse.

12 kap 14 § rättegångsbalken anger omfattningen av rättegångsombudets behörighet. Av 12 kap 15 § rättegångsbalken framgår i vilka avseenden det i en rättegångsfullmakt är tillåtet att inskränka ombudets behörighet. Det slag av behörighetsinskränkning som en tidsbegränsning torde utgöra finns inte angivet i detta stadgande. Av samma regel framgår att andra än de angivna inskränkningarna inte är tillåtna och att om annan inskränkning skett – den är utan verkan.

Härutöver kan tilläggas att tidsbegränsade rättegångsfullmakter allmänt sett framstår som en olycklig företeelse som kan medföra avsevärda fördröjningar i målhanteringen och även bidra till att kostnaderna ökar. Avslutningsvis kan tilläggas att i den mån en huvudman inte längre önskar att ett visst ombud ska företräda honom/henne bör enligt min mening ankomma på huvudmannen att tillkännage detta genom att återkalla fullmakten. Vederbörande ombud ska även svara för att han/hon har en giltig fullmakt.

Erik Graeske anförde att han inte kunde finna att Christer Ödberg gjort fel i någon av de omstridda frågorna.

V.K. yttrade sig över remissvaret.

I ett beslut den 26 juni 2012 anförde *JO Lindström* följande.

Bedömning

Inledning

Om en part vill föra talan genom ombud, ska han eller hon enligt 12 kap. 8 § rättegångsbalken, RB, antingen ge ombudet en muntlig fullmakt inför rätten

eller en skriftlig fullmakt. Muntlig fullmakt meddelas genom att parten inför den rätt där målet handläggs förordnar ett ombud att föra hans eller hennes talan.

Av utredningen i ärendet framgår att M.F. då han den 17 juni kontaktade Christer Ödberg uppgav att han dagen före eller i varje fall samma dag till tingsrätten hade skickat en fullmakt för honom att företräda V.K. Dessa uppgifter antecknades i målregistret och i tingsrättens protokoll. Någon fullmakt kom dock inte in till tingsrätten och tre dagar senare expedierades protokollet från sammanträdet med den nämnda anteckningen till bl.a. V.K. och M.F. Någon annan åtgärd vidtogs inte med anledning av den uteblivna fullmakten innan tingsrätten den 7 juli meddelade tredsdom mot V.K.

Ett föreläggande att inom viss tid komma in med fullmakt skulle ha utfärdats

En skriftlig fullmakt ska enligt 12 kap. 9 § första stycket RB visas upp i original när ombudet första gången för talan i målet. Av paragrafens andra stycke framgår att rätten – för det fall en fullmakt inte finns tillgänglig när den ska visas upp – ska ge ombudet tid att visa upp den. I regel sker detta i form av ett föreläggande. Handläggningen av målet får under fristen fortsätta i viss utsträckning men rätten får inte skilja sig från målet innan fristen gått ut. Om ombudet inte kan visa upp en fullmakt inom fristen, bör de processhandlingar som han eller hon har företagit anses vara utan verkan (se Fitger m.fl., Rättegångsbalken, 1 april 2012, Zeteo, kommentaren till 12 kap. 9 § RB).

M.F. kunde inte visa upp någon fullmakt att företräda V.K. vid den muntliga förberedelsen. Rätten skulle därför i ett föreläggande i enlighet med 12 kap. 9 § andra stycket RB ha gett honom tid att styrka sin behörighet. Först sedan tidsfristen gått ut har rätten – på yrkande av motparten – kunnat skilja sig från målet genom tredsdom. Det var således fel av Christer Ödberg att meddela tredsdom mot V.K. på det sätt som skedde och för detta förtjänar han kritik.

Kärandeombudets fullmakt och vilka åtgärder som borde ha vidtagits med anledning av tidsbegränsningen i denna

Av utredningen framgår att kärandeombudets fullmakt enligt sin ordalydelse bara gällde till utgången av februari månad 2011. Enligt anmälan betyder det att käranden inte var närvarande vid sammanträdet den 17 juni 2011. Tingsrätten har i sitt yttrande ifrågasatt om en tidsbegränsning av detta slag ska tillmätas någon betydelse.

12 kap. 12 § andra stycket RB stadgar att en fullmakt kan avse ett visst mål, rättegång i allmänhet, viss domstol eller särskilt rättegångstillfälle. Av bestämmelsen kan inte utläsas något förbud mot att fullmakten tidsbegränsas. I 12 kap. 15 § RB står vilka inskränkningar en part får göra i ombudets behörighet. Enligt bestämmelsen är det tillåtet med inskränkningar endast när det gäller att väcka talan, ta emot delgivning av stämning, ingå förlikning, söka verkställighet av rättens dom eller ta emot ersättning för rättegångskostnader. Om parten gjort någon annan inskränkning i fullmakten, är den utan verkan. Tingsrätten har i sitt yttrande skrivit att ”det slag av behörighetsinskränkning

som en tidsbegränsning torde utgöra finns inte angivet i detta stadgande”. Bland annat därför har tingsrätten ifrågasatt om en tidsbegränsning av detta slag ska tillmätas någon betydelse.

Jag anser inte att man kan dra den slutsatsen av vad som står i 12 kap. 15 § RB. Bestämmelsen anger vilka inskränkningar en part får göra i ombudets behörighet. En tidsbegränsning är emellertid inte en inskränkning i ombudets behörighet. Tidsbegränsningen innebär i stället att ombudet vid en viss tidpunkt upphör att vara ombud. Enligt min mening får man utgå från att lagstiftaren, om tanken var att parten – till skillnad mot vad som gäller inom förmögenhetsrätten – inte skulle kunna tidsbegränsa fullmakten, skulle ha skrivit in det i lagen.

Det innebär att E.B. inte hade fullmakt att företräda käranden vid sammanträdet den 17 juni 2011. Rätten borde ha uppmärksammat detta senast i samband med sammanträdet och gett henne tid att visa upp en giltig fullmakt. Jag är kritisk mot Christer Ödberg för att han inte gjorde det.

Övrigt

Vad som i övrigt framkommit ger inte anledning till någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Kritik mot Mora tingsrätt med anledning av handläggningen av en fråga om rättelse av en dom

(Dnr 4715-2011)

Anmälan m.m.

M.J. framförde i en anmälan klagomål mot Polismyndigheten i Dalarna, Åklagarmyndigheten och Mora tingsrätt. Klagomålen avsåg handläggningen av ett brottmål.

Klagomålen mot polis och åklagare har varit föremål för *JO Axbergers* ställningstagande i JO:s ärende dnr 3272-2011 medan tingsrättens handläggning prövas i detta ärende.

Utredningen

Handlingar i Mora tingsrätts mål B 2093-10 begärdes in. Av dessa framgick bl.a. följande. Tingsrätten meddelade deldom i målet den 8 juni 2011 och dom den 26 juli 2011. Domslutet i den senare domen rättades genom beslut den 15 augusti 2011 såvitt avsåg bl.a. påföljden för tre av de fem tilltalade i målet. Beslutet om rättelse registrerades i målhanteringssystemet Vera. Av handlingarna framgick inte att frågan om rättelse hade kommunicerats med parterna innan beslutet fattades.

Muntliga uppgifter inhämtades från tf. lagmannen Agneta Nyman angående den ovan nämnda rättelsen av domen. Hon uppgav bl.a. att en av försvararna i målet uppmärksammade henne på att domslutet i påföljdsdelen var felaktigt. Eftersom det riktiga domslutet i den delen framgick av domskälen

gjorde hon – och gör alltså – bedömningen att det var fråga om en uppenbar felskrivning och att det därför var uppenbart obehövt att ge parterna tillfälle att yttra sig över rättelsen. Av samma skäl förde hon endast in rättelsen i målhanteringssystemet Vera, varför någon annan dokumentation av rättelsebeslutet inte finns.

Ärendet remitterades till tingsrätten för upplysningar och yttrande i fråga om anledningen till att tingsrätten inte gav parterna tillfälle att yttra sig över rättelsen och till att beslutet endast dokumenterades genom att det registrerades i Vera samt vilka överväganden som gjordes i fråga om att beslutet enligt 30 kap. 13 § fjärde stycket rättegångsbalken, RB, om möjligt ska antecknas på varje exemplar av det avgörande som ska rättas.

Tingsrätten (Agneta Nyman) kom in med ett yttrande och uppgav följande.

Den aktuella domen har rättats vid flera tillfällen och i flera avseenden. Parterna har inte i samband med någon av dessa rättelser givits tillfälle att yttra sig. Samtliga rättelser har dokumenterats endast genom registrering i Vera. De felaktigheter i domslutet som upptäckts har varit rena felskrivningar. Domslutet sattes upp av en oerfaren sommarnotarie och jag uppmärksammade tyvärr inte felaktigheterna i samband med genomgång av domen innan den lämnades för expediering. Förklaringen till detta är den extrema arbetsbelastningen som rådde under sommaren med många förtursmål med såväl häktade som ungdomar.

När det särskilt gäller rättelserna av påföljden för tre av de dömda gjorde jag bedömningen att påföljderna för samtliga dömda framgick tydligt av domskälen och att det var uppenbart att det var fråga om rena felskrivningar i domslutet. Jag fann det därför uppenbart obehövt att kommunicera rättelsen med berörda parter. Jag vägde även in att resultatet av en sådan kommunikation inte hade kunnat inverka på utgången i målet.

När det slutligen gäller dokumentationen av rättelserna skedde ingen anteckning på varje exemplar av avgörandet. Utdrag från rättelsen i målhanteringssystemet Vera expedierades till samtliga parter samt bifogades akten och originaldomen enligt gängse praxis på domstolen.

Jag har sedan den 1 mars 2011 varit ensam ordinarie domare på tingsrätten. Sedan detta ärende aktualiserades genom telefonsamtalet med E.B. (föredragande hos JO; JO:s anmärkning) har de rättelser som förekommit därefter skett efter kommunikation med parterna och även dokumenterats i akten och på originalet av avgörandet.

M.J. kommenterade tingsrättens remissvar.

I ett beslut den 29 februari 2012 anförde *JO Lindström* följande.

Bedömning

1 Inledning

Av utredningen i ärendet framgår att påföljden i domslutet för tre av de tilltalade i målet angetts till ett lägre antal timmar ungdomstjänst än vad som framgick av domskälen och att en av försvararna i målet uppmärksammade Agneta Nyman på detta. Agneta Nyman beslutade den 15 augusti 2011 om rättelse av domen på så sätt att domslutet i påföljdsdelen avseende de tre tilltalade justerades till att överensstämja med vad som angetts i domskälen. Rättelsen beslutades utan att parterna fått tillfälle att yttra sig och registrerades enbart i målhanteringssystemet Vera.

Av 30 kap. 13 § första stycket RB framgår att rätten får besluta om rättelse om rätten finner att en dom eller ett beslut innehåller någon uppenbar oriktighet till följd av rättens eller någon annans skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende. Enligt paragrafens fjärde stycke ska parterna innan ett sådant beslut fattas ha fått tillfälle att yttra sig om det inte är uppenbart obehövligt. Vidare ska beslutet om möjligt antecknas på varje exemplar av det avgörande som rättats.

2 Parterna skulle ha beretts tillfälle att yttra sig

Möjligheten att besluta om rättelse utan att dessförinnan bereda parterna tillfälle att yttra sig ska användas med försiktighet. Om det finns minsta anledning att tro att parterna kan ha något av betydelse att säga i frågan, bör yttrande alltid inhämtas (se Fitger, Rättegångsbalken, En kommentar på Internet, 30 kap. 13 § RB med hänvisning till 17 kap. 15 § RB).

Eftersom det i domslutet och domskälen angavs olika antal timmar ungdomstjänst innehöll domen sådana uppenbara oriktigheter som kan vara skäl för rättelse. Vid bedömningen av om parterna skulle höras före rättelsebeslutet är det av betydelse att felet upptäcktes dagen innan tiden för att överklaga domen gick ut. Att då skärpa påföljden genom ett beslut om rättelse kräver enligt min mening att parterna dessförinnan bereds tillfälle att yttra sig. Det förtjänar att påpekas att bestämmelsen om rättelse är fakultativ. Om en rättelse inte är lämplig, bör den inte ske.

3 Ett beslut om rättelse med överklagandehänvisning skulle ha skickats till parterna

Ett beslut att rätta en dom är att anse som ett slutligt beslut (se Gärde m.fl., Nya rättegångsbalken 1949 s. 202, prop. 1989/90:71 s. 82 och NJA 2006 s. 70). Beslutet borde ha avfattats skriftligen och expedierats till parterna samma dag som det meddelades (2 § förordningen 2003:234 om tiden för tillhandahållande av domar och beslut, m.m.). Eftersom det gick att överklaga beslutet (52 kap. 1 § RB) skulle tingsrätten i beslutet ha angett hur den som ville överklaga skulle gå till väga (30 kap. 10 § andra stycket RB).

4 Beslutet skulle ha antecknats på varje exemplar av den rättade domen

Enligt 30 kap. 13 § fjärde stycket RB ska beslutet om rättelse om möjligt antecknas på varje exemplar av det avgörande som rättats. Anteckning om rättelsen och om den dag rättelse skett ska först och främst ske på originalavgörandet. Även det exemplar av avgörandet som finns i akten ska förses med en sådan anteckning. Det åligger vidare rätten att se till att de papperskopior av avgörandet som expedierats till parter och andra om möjligt förses med anteckning om rättelsen (se Fitger, Rättegångsbalken, En kommentar på Internet, 30 kap. 13 § RB med hänvisning till 17 kap. 15 § RB). Att information om eventuella rättelser av en dom eller ett beslut framgår av originalavgörandet och eventuella kopior är givetvis av central betydelse. Detta gäller särskilt i sådana fall där beslut om rättelse avser uppgifter i ett domslut. På den aktu-

ella domen har en sådan anteckning varken gjorts på originalet eller på de kopior som expedierats till parterna. En sådan anteckning hade naturligtvis varit möjlig att göra på originaldomen och då de tre tilltalade hade offentliga försvarare förordnade för sig borde det även ha varit möjligt att utan alltför stora arbetsinsatser förse kopiorna med en anteckning om rättelsen.

5 Ytterligare åligganden för rätten

För fullständighetens skull vill jag tillägga två ytterligare åligganden för rätten i samband med beslut om rättelse. För det första måste givetvis alla som fått del av domen, i pappersform eller i elektronisk form, få reda på den nya rättade lydelsen även om rätten inte kunnat anteckna rättelsen på deras domsexemplar. Och för det andra åligger det rätten att se till att den version av domen som lagras i målhanteringssystemet Vera har samma innehåll som den rättade originaldomen (se 14 § Domstolsverkets författningssamling [DVFS] 2006:9).

6 Avslutning

Jag noterar med tillfredsställelse att tingsrätten har infört nya rutiner såväl vad gäller i fråga om kommunikering med parterna inför ett beslut om rättelse som anteckningar om rättelsebeslutet på originalavgörandena. Tingsrätten bör dessutom i fortsättningen skriva beslut om rättelse med överklagandehänvisning och expediera besluten till parterna. Slutligen bör tingsrätten, i enlighet med vad som följer av 30 kap. 13 § fjärde stycket RB, i de fall då det är möjligt, även förse eventuella kopior av avgörandet med en anteckning om rättelsen.

Agneta Nyman kan inte undgå kritik för den bristfälliga hanteringen av frågan om rättelse av domen när det gäller punkterna 2–4 ovan. Vad anmälaren i övrigt framfört rörande tingsrätten och vad som i övrigt kommit fram föranleder inte någon ytterligare åtgärd från min sida.

Kritik mot en beredningsjurist vid Solna tingsrätt med anledning av handläggningen av en fråga om försvarare

(Dnr 5876-2011)

Anmälan

C.D. framförde i en anmälan klagomål mot Solna tingsrätt och uppgav följande. Han inställde sig till en huvudförhandling i ett brottmål som privat försvarare för den tilltalade. Han uppfattade att han där avvisades som försvarare av rättens ordförande på den grunden att behov av försvarare saknades. Han blev hänvisad till att sitta och lyssna på åhörarpplats.

Utredning

Handlingar i Solna tingsrätts mål B 6432-10 begärdes in och granskades. Av handlingarna framgick följande.

U.N. var åtalad vid Solna tingsrätt för ett ringa narkotikabrott. Den 3 november 2010 ringde C.D. till tingsrätten och anmälde sig som privat ombud för U.N. Vid huvudförhandlingen den 22 november 2010 var beredningsjuristen Therese Häagg ordförande. I tingsrättens anteckningar från huvudförhandlingen står följande: "Det antecknas att C.D. anmäler sig som privat försvarare för [U.N.]. Efter samråd med C.D. och [U.N.] konstaterar ordföranden att behov av försvarare inte finns." Dom i målet meddelades den 29 november 2010. I domen finns ingen uppgift om att U.N. hade försvarare.

Ärendet remitterades till tingsrätten, som anmodades att lämna uppgifter om handläggningen av frågan om försvarare vid huvudförhandlingen samt redogöra för de överväganden som gjorts. Tingsrätten skulle vidare redovisa sin bedömning av vad som kommit fram. Tingsrätten (lagmannen Mari Heidenborg) kom in med ett remissvar, till vilket fogades ett yttrande från beredningsjuristen Therese Häagg.

Therese Häagg uppgav följande.

Inledningsvis vill jag uttrycka att jag tycker att den uppkomna situationen är beklaglig och att det är väldigt olyckligt att C.D. uppfattat det som att han blev avvisad som försvarare vid den aktuella förhandlingen. Jag är väl medveten om att det inte ska göras någon prövning om det föreligger behov av en privat försvarare.

Jag redovisar nedan min syn på det hela och mina minnesbilder av vad som hände på förhandlingen.

Målet ropades på och [U.N.], åklagaren och C.D. inställer sig. Ganska omgående, i samband med närvarokontrollen, uppger C.D. att [U.N.] inte vet hur en rättegång går till och att det var en av anledningarna till att han hade försvarare. I samtliga förhandlingar som jag är ordförande i är jag noga med att inledningsvis förklara för den tilltalade hur en förhandling går till. Så skedde även denna gång, även fast det fanns en privat försvarare i rättsalen. Eftersom det i detta fall hade framkommit att [U.N.] inte visste hur rättegången skulle gå till förklarade jag förhandlingens upplägg och gång på ett mycket lugnt, lättförståeligt och pedagogiskt sätt. [U.N.] tog detta till sig och verkade förstå och blev som jag uppfattade det mer lugn och trygg med situationen i rättsalen.

När detta moment var avslutat framkom det, jag är osäker på om det var [U.N.] eller C.D. som uppgav detta, att [U.N.] inte hade för avsikt att berätta om händelsen som åtalet avsåg, utan att det var C.D. som skulle prata för [U.N.]. Jag uppfattade det som att det var C.D. som istället för [U.N.] själv som skulle höras över åtalet. Jag förklarade med anledning av detta för [U.N.] att det som rör själva händelsen, hörandet av honom över åtalet, kan inte C.D. göra i hans ställe, utan själva händelsen måste han själv berätta om i förhör. Jag uppfattade det som att [U.N.] tog det jag sa till sig. [U.N.] sa sedan något i stil med, men med innebörden, ”Ja men då så, då behöver jag inte hjälp av dig” och riktade det mot C.D. Anledningen till att jag valde att förklara detta för [U.N.] i inledningsskedet av förhandlingen var för att det inte vid hållandet av förhör med honom skulle uppstå problem och förvirring angående vem som skulle höras. Jag kan nu i efterhand, trots [U.N:s] uttalande, se att jag ändå skulle ha upplyst honom om hans rätt att ha försvarare och frågat honom om han ändå inte ville att C.D. skulle sitta kvar i rollen som hans försvarare.

Jag vill förtydliga att jag inte har avvisat C.D. som försvarare. Jag har inte heller gjort någon bedömning om det fanns behov av privat försvarare. Jag har utifrån vad [U.N.] själv uppgav om hans behov av försvarare, konstaterat att han inte ansåg att han behövde ha försvarare.

Vad gäller att C.D. under förhandlingens genomförande satt på åhörarplats kan jag säga följande. På C.D:s fråga om han ändå, trots att han inte skulle vara försvarare fick sitta kvar bredvid [U.N.], sa jag att jag inte tyckte det var lämpligt utan att han fick sätta sig på åhörarplats. Detta gjorde jag för att [U.N.] skulle kunna berätta på ett självmant sätt i det kommande förhöret. Jag vill i samband med detta säga att jag, då C.D. frågade om han ändå fick sitta kvar bredvid [U.N.], inte frågade [U.N.] själv vad han ansåg om det och det kan jag i efterhand se att jag nog skulle ha gjort.

Jag kan inte annat än ännu en gång beklaga hur situationen uppfattats av C.D. I övrigt vill jag anföra att förhandlingen genomfördes utan några som helst problem. Hörandet av [U.N.] gick bra och stämningen var god.

Mari Heidenborg tillade följande.

Det är självfallet olyckligt att C.D. vid förhandlingen bibringades uppfattningen att han avvisades som försvarare. Jag gör dock bedömningen att Therese Häagg inte hade någon sådan avsikt med sitt agerande utan att hon istället vidtog de åtgärder som hon ansåg nödvändiga för att förhandlingen skulle kunna genomföras på ett bra sätt.

Precis som Therese Häagg själv anført i sitt yttrande hade det varit önskvärt att hon i det sammanhanget hade upplyst [U.N.] om hans rätt att biträdas av försvarare. Det hade även varit önskvärt att hon mera ingående hade undersökt om [U.N.] verkligen avsåg att inte längre biträdas av C.D. Att så inte skedde är naturligtvis olyckligt men bör i någon mån ändå kunna tillskrivas Therese Häaggs relativa oerfarenhet.

C.D. bereddes tillfälle att yttra sig över tingsrättens remissvar.

I ett beslut den 22 maj 2012 anförde *JO Lindström* följande.

Bedömning

Enligt 21 kap. 3 § rättegångsbalken har den som är åtalad för ett brott rätt att ha hjälp av en försvarare vid huvudförhandlingen. Det kan antingen vara en försvarare som han själv har anlitat eller en offentlig försvarare som fått sitt uppdrag av domstolen. En privat försvarare måste uppfylla vissa krav. Domstolen kan avvisa en privat försvarare som är olämplig. Däremot kan domsto-

len inte bestämma att den åtalade över huvud taget inte får ha en försvarare till sin hjälp.

Enligt C.D. förklarade Therese Häägg att det inte behövdes något försvar samt sade till honom att lämna den åtalades bänk och sätta sig på åhörarplats. Therese Hääggs version är något annorlunda; enligt henne uppfattade hon att U.N., efter att ha fått klart för sig att han själv skulle höras över åtalet, sade till C.D. att han i så fall inte behövde dennes hjälp varefter hon på fråga från C.D. hänvisade honom till att sätta sig på åhörarplats. Anteckningarna från huvudförhandlingen kan sägas ge visst stöd åt C.D:s version; där står att det är ordföranden som konstaterar att det inte finns behov av försvarare.

Det är inte meningsfullt att nu, snart ett och ett halvt år efter händelsen, försöka skapa ytterligare klarhet i hur det gick till. Klart är dock att C.D. anmälde sig som privat ombud för U.N. drygt två veckor före huvudförhandlingen, att U.N. infann sig till huvudförhandlingen med C.D. som privat försvarare, att Therese Häägg efter vissa diskussioner hänvisade C.D. att sätta sig på åhörarplats och att C.D. fick uppfattningen att han avvisades som försvarare för att det inte behövdes någon försvarare.

När U.N. infann sig till huvudförhandlingen tillsammans med C.D. kan det alltså inte ha rått någon tvekan om att U.N. ville att C.D. skulle vara hans försvarare. Av anteckningarna från huvudförhandlingen framgår inte att han ändrat uppfattning. Inte heller enligt Therese Hääggs version framgår att U.N. uttryckligen sagt att han inte längre önskade att ha C.D. som sin försvarare. Det var därför fel av Therese Häägg att be C.D. lämna sin plats vid U.N:s sida och sätta sig på åhörarplats. För detta förtjänar hon kritik.